

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

DIAGNOSTICS OF THE SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL AGE CHILDREN

Швидкий євроінтеграційний прогрес України стимулює розвиток усіх сфер життєдіяльності особистості, зокрема значна увага сьогодні звернена на розвиток soft skills дітей молодшого шкільного віку. Soft skills (гнучкі навички, м'які навички) – це особисті характеристики людини, які сприяють її активній соціалізації, досягненню успіхів у будь-якій справі. До провідних soft skills відносять здатність творчо переосмислювати дійсність, комунікувати, працювати в команді, організовувати свою діяльність, чітко ставити цілі та досягати їх, відмовлятися від шаблонів та стереотипів, брати на себе відповідальність, обстоювати інших, впевнено та аргументовано доводити свою точку зору тощо. Гнучкі навички у поєднанні з комплексом компетентностей дозволять учневі активно розвиватися, комфортно почувати себе у різних ситуаціях та реалізовувати свої задуми. Розвиток гнучких навичок дітей – це крок до їх успішного майбутнього, здатність максимально реалізувати себе та досягти визнання. Педагог має повсякчас здійснювати діагностику розвитку гнучких навичок, для того щоб коригувати процес їхнього розвитку та на ранніх етапах визначити проблеми, з якими можуть зіткнутися учні, щоб успішно усунути їх. Саме тому у ході нашого дослідження було визначено критерії (комунікація, творчість, організаційна діяльність, саморегуляція, управління), відповідні їм показники та рівні (високий, середній, початковий). У дослідженні взяла участь сімдесят три учні третіх класів міста Вінниці. Зважаючи на воєнний стан, дослідження проводилося в дистанційних умовах. У статті ми запропонували низку діагностичних методик, які може використовувати педагог. Отримані результати засвідчили, що 21 (28,7%) учень знаходиться на низькому рівні розвитку м'яких навичок, 46 (63,0%) молодших школярів – на середньому, і лише всього 6 (8,3%) опитаних – на високому. Окрім цього, у статті проаналізовано причини таких низьких результатів та визначено способи їх підвищення.

Ключові слова: soft skills, діагностика, дослідження, молодші школярі, критерії, рівні, показники.

The rapid European integration progress of Ukraine stimulates the development of all spheres of the individual's life, in particular, considerable attention is paid today to the soft skills development of children primary school age. Soft skills are personal characteristics of a person that contribute to his active socialization and success in any business. Leading soft skills include the ability to creatively rethink reality, communicate, work in a team, organize one's activities, clearly set goals and achieve them, refuse patterns and stereotypes, take responsibility, advocate for others, confidently and reasonably prove one's point of view, etc. Soft skills in combination with a set of competencies will allow the pupil to actively develop, feel comfortable in different situations and realize his ideas. The development of children's flexible skills is a step towards their successful future, the ability to realize themselves as much as possible and achieve recognition. The teacher should constantly diagnose the development of flexible skills in order to adjust the process of their development and at the early stages to identify problems that students may face in order to successfully eliminate them. That is why, in the course of our research, criteria (communication, creativity, organizational activity, self-regulation, management), corresponding indicators and levels (high, average, elementary) were determined. Seventy-three third-grade younger school pupils of the Vinnytsia city of participated in the study. Due to the martial law, the research was conducted remotely. In the article, we proposed a number of diagnostic methods that can be used by a teacher. The results showed that 21 (28.7%) pupils are at a low level of soft skills development, 46 (63.0%) junior primary school pupils are at an average level, and only 6 (8.3%) respondents are at a high level. In addition, the article analyzes the reasons for such low results and identifies ways to improve them. **Key words:** soft skills, diagnostics, research, younger school pupils, criteria, levels, indicators.

УДК 37.01/.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.14>

Жовнич О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри методики викладання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Стахова І.А.,

доктор філософії (PhD),
ст. викладач кафедри початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Євроінтеграційний шлях України передбачає низку реформ у галузі освіти, особливо це стосується початкових шкіл. Сьогодні значну увагу звернено на формування soft skills дітей молодшого шкільного віку як засобу їхнього продуктивного зростання, успішного становлення та прогресивного входження у соціальне життя. Динамічні процеси, які відбуваються в суспільстві, свідчать, що ґрунтовних знань для успішної життєреалізації недостатньо, особистість має на повну розкрити свій внутрішній потенціал, творчо підходити до вирішення будь-яких завдань; завзято та наполегливо працювати з іншими для досягнення поставленої цілі; сміливо

крокувати вперед, беручи на себе відповідальність за все, що відбувається навколо; впевнено долати труднощі, досягаючи максимальних результатів своєї діяльності. Основою успішного утвердження особистості є сформованість у неї soft skills (м'яких навичок), процес формування яких розпочинається із закладу дошкільного віку, а потім продовжується у початковій школі, це сенситивний період розвитку всіх здібностей та задатків. Педагогові важливо весь час здійснювати моніторинг сформованості soft skills учнів, для того щоб розуміти, як розвивати дітей, які завдання пропонувати. Для вчителя важливо, щоб кожна дитина могла розкрити свій потенціал, успішно утвердитися в соціумі.

Актуальність питань розвитку soft skills молодших школярів висвітлено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концепції нової української школи, де акцентується увага на необхідності становлення учнів, їхньому входженню в соціум, формування здатності взаємодіяти між членами суспільства, отримуючи продуктивний результат; формування здатності до зростання, самовираження та самопрезентації; здатності займати гідне місце в суспільному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основи питання розвитку soft skills вивчалися провідними філософами, психологами, педагогами. Великий внесок у дослідження періоду дитинства зробили педагоги (К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Савченко, К. Крутій, І. Печенко).

Питання розвитку soft skills активно висвітлювалося у працях О. Демченко (soft skills як крок до розвитку обдарованості дитини); Є. Зеер, Л. Степанової (вплив м'яких навичок на становлення особистості), О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової (організація театру природи як засіб розвитку гнучких навичок молодших школярів), К. Коваль (розвинені soft skills як ознака успішності сучасного громадянина), Т. Кожушкіної (формування м'яких навичок через особистісну взаємодію), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), П. Мосс, С. Тіллі (розвиток soft skills через врахування всіх індивідуальних ознак самої особистості).

У типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) та підручниках Нової української школи (І. Большакова, Г. Іваниця, Г. Остапенко, М. Вашуленко,) зацентровано увагу на розвитку soft skills молодших школярів. Питання використання театральної діяльності для розвитку soft skills дітей піднімали в своїх дослідженнях І. Барановська, С. Барило, О. Деркач, М. Явоненко.

Незважаючи на актуальність питання розвитку м'яких навичок учнів, питання їхньої діагностики залишається до кінця недослідженим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для педагогів важливо знайти універсальні засоби діагностики розвитку м'яких навичок учнів; зорієнтуватися у відповідних критеріях, показниках, рівнях, підібрати діагностичні методики тощо.

Мета статті – визначити та запропонувати діагностичний інструментарій для розвитку soft skills учнів початкової школи; провести діагностичне дослідження серед молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Питання розвитку soft skills (гнучких навичок; м'яких навичок) молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної школи. М'які навички – це комплекс особистісних умінь, які дозволяють дитині легко та

швидко адаптуватися в суспільстві, досягти успіху, самоствердитися [5, 32]. Вчені виокремлюють більше ста гнучких навичок. Н. Казьмірчук, О. Демченко класифікують їх наступним чином:

- *комунікативні навички*: здатність чітко висловлювати свою думку, комунікувати, толерантно спілкуватися, відстоювати свою позицію, адекватно доносити інформацію тощо;

- *творчі навички*: здатність творчо переосмислювати дійсність, креативно підходити до вирішення завдань, здатність до інтерпретації, здатність нівелювати шаблони та стереотипи, творчо підходити до виконання кожного завдання тощо;

- *організаційні навички*: здатність дотримуватися режиму дня, грамотно планувати свою діяльність; здатність організувати однолітків для справи тощо;

- *навички саморегуляції*: здатність управляти своїм емоційним станом, працювати над розвитком власного емоційного інтелекту, здатність адекватно сприймати себе та оточуючих тощо;

- *управлінські навички*: здатність брати на себе відповідальність як за свої дії, так і за дії команди, чітко та посилено розприділяти обов'язки, контролювати процес виконання завдань, мати внутрішнє бажання бути капітаном команди, бути лідером своєї групи чи класу [4, с. 91].

Проявляти розвиненість власний м'яких навичок молодші школярі можуть у різний спосіб. Для нас важливим було у ході дослідження проаналізувати стиль мислення учнів; хід їхніх міркувань при вирішенні завдань; визначити місце творчих проявів у процесі продуктивної діяльності; здатність співпрацювати з іншими, налагоджувати комунікацію, виявляти лідерські та організаційні здібності, що становлять основу soft skills. Саме тому було проведено дослідження, в ході якого ми намагалися визначити рівень розвитку гнучких навичок учнів початкової школи. Базою дослідження стали комунальні заклади «Вінницький ліцей №8» та «Вінницький ліцей №35». У дослідженні взяли участь 73 учні початкової школи третіх класів, опитування проходило в онлайн форматі.

Основні критерії та показники розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку висвітлені у таблиці 1.

На основі запропонованих критеріїв ми виокремили рівні розвитку soft skills молодших школярів:

- *Початковий*. Учні висловлюються нечітко, затрудняються дати повну аргументовану відповідь. Діти репродуктивно виконують завдання (копіюють, списують), не вдаючись до творчих спроб. Їм важко помітити нові можливості оточуючих предметів, вони завжди намагаються знайти раціональне пояснення усього, що відбувається. Молодші школярі хаотично ставляться до свого режиму та графіку дня, не слідкують за ним (справі, яка подобається, можуть відводити значний про-

Критерії та показники розвитку soft skills молодших школярів

Критерії	Показники
Комунікація	здатність чітко висловлювати свою думку; здатність комунікувати.
Творчість	здатність творчо переосмислювати дійсність; здатність творчо мислити.
Організаційна діяльність	здатність слідувати за власним тайм-менеджментом; здатність продуктивно організовувати свою діяльність.
Саморегуляція	здатність управляти своїми емоціями; здатність адекватно сприймати різні ситуації.
Управління	здатність працювати в команді; здатність брати на себе відповідальність за роботу команди.

міжок часу, не зважаючи на інші). У командній роботі приймають роль пасивного учасника, не проявляють ініціативу.

• *Середній*. Діти намагаються пояснити свою точку зору, проте їм бракує лексичного запасу слів, час від часу плутаються у висловлюваннях. Учні намагаються робити вкраплення творчих ідей у процесі виконання завдань, прагнуть до розширення панорамності своїх можливостей, проте зустрічають труднощі на цьому шляху. Школярі намагаються упорядкувати свої дії, раціонально використовувати час, продуктивно організувати діяльність, проте їм не завжди вдається. Вони активно працюють в команді, висувають свої ідеї, припущення, проте не завжди готові відповідати за роботу всіх членів команди.

• *Високий*. Учні дають чітку, зважену та аргументовану відповідь. Молодші школярі здатні творчо переосмислювати дійсність, знаходити щось нове у знайомих предметах, творчо їх інтерпретувати,

переосмислювати. Вони заздалегідь планують свій робочий день, продуктивно організовують свою діяльність.

Діагностуючи критерій комунікативності, ми запропонували дати відповіді на запитання анкети щодо розвитку комунікативних умінь та навичок. У своїй анкеті Валерія П. (7 років) зазначила: «мені завжди цікаво спілкуватися з однокласниками, від них я дізнаюся цікаві історії, факти». Максим Т. (6 років) уточнив, що «я завжди можу знайти спільну мову з іншими, я можу спілкуватися навіть на ту тему, в якій не дуже добре орієнтуюся».

Також ми запропонували учням взяти участь у ігрових вправах «Знайди пару» та «Броунівський рух». Суть вправи «Знайди пару» полягає в тому, що молодші школярі отримують половинку прислів'я, в кого знаходиться ще одна – невідомо, завдання школярів полягає в тому, щоб опитати всіх однокласників та знайти того учня, в кого буде продовження прислів'я. У грі «Броунівський рух»

учням потрібно швидко об'єднуватися в нові групи за різними критеріями: сезон народження, улюблена книжка, урок, мультфільм, страва тощо. Спостерігаючи за дітьми, їхньою поведінкою під час вправ, ми встановили, що більшість дошкільників та школярів справилася із завданням, проте спостерігали й те, що деякі учні неохоче комунікували, соромилися запитувати, а деякі, навпаки, дуже активно включилися в процес комунікації.

Діагностуючи критерій творчості, ми запропонували виконати тест Е. Торренса. Молодшим школярам необхідно було домалювати фрагменти ламаних ліній, таким чином, щоб утворилися нові образи. Ми оцінювали повноцінність малюнків, сюжет, який змогли зобразити молодші школярі. Один із діагностичних тестів представлено на рис. 1.

Проаналізувавши роботи учнів початкової школи, ми визначили, що не всі діти до кінця змогли уявити відповідні образи

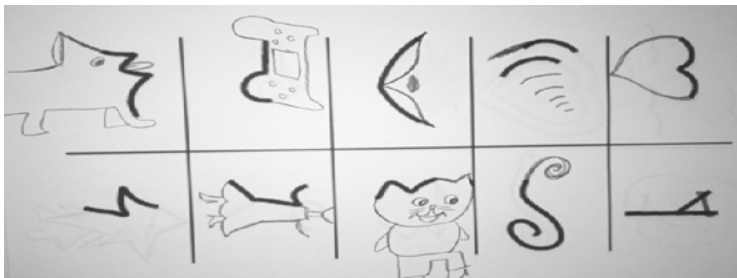

Рис. 1. Діагностичний тест на розвиток продуктивного мислення Вероніки Т. (9 років)

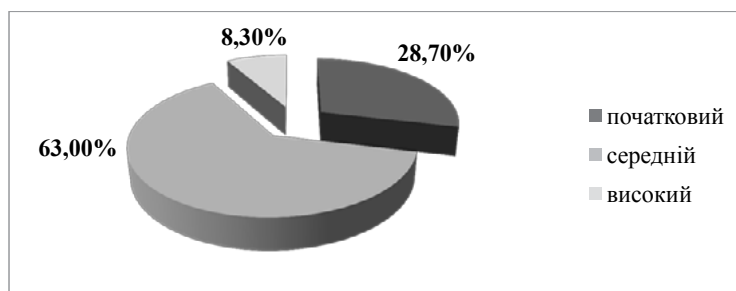

Рис. 2. Рівні розвитку soft skills учнів початкової школи

та повноцінно зобразити сюжет, проте були й такі роботи, де школярі відійшли від запропонованих шаблонів та намалювали сюжетні малюнки, справжні композиції.

Діагностуючи критерій організаційної діяльності, ми запропонували учням творче завдання – зобразити власний «Режим дня». Отримані результати засвідчили, що більшість молодших школярів не слідує за власним режимом, не упорядковує в логічній послідовності власні дії тощо. Учні ще не до кінця здатні продуктивно організувати свій день.

Діагностуючи критерій саморегуляції, ми запропонували молодшим школярам анкетування за методикою О. Безверхнього [2], пов'язане із визначенням їхньої здатності контролювати свої емоції, ефективно користуватися емоційним інтелектом. Анкетування передбачало як питання закритого, так і відкритого характеру. Зазначимо, що молодшим школярам важко було пояснити, чому в різних ситуаціях вони діють по-різному, вони не достатньо контролюють себе у прокативних ситуаціях та важко сприймають критику.

Діагностуючи критерій розвитку управлінських здібностей, ми запропонували учням пройти тест на розвиток організаторських здібностей за адаптованою методикою М. Галузяка та І. Холковської [3]. Аналіз результатів засвідчує, що діти недостатньо активно проявляють свої лідерські здібності, бояться брати на себе відповідальність, не можуть забезпечити інтереси групи.

Аналізуючи усі завдання за визначеними критеріями ми встановили, що 21 (28,7%) учень знаходяться на низькому рівні розвитку м'яких навичок, 46 (63,0%) молодших школярів – на середньому, і лише всього 6 (8,3%) опитаних – на високому (рис. 2).

Отримані результати засвідчили, що в більшості учнів рівень розвитку soft skills знаходиться на середньому рівні, у значної частини – на низькому та лише в невеликій частини школярів – на високому рівні. Таким чином, вчителів потрібно активно працювати на розвиток soft skills дошкільників та молодших школярів.

Основними причинами низьких результатів дітей, на нашу думку, є військовий стан, у якому перебуває наша держава, пандемія COVID-19,

вимушене онлайн навчання, постійний стрес та переживання, у яких перебувають діти. Ми вважаємо, що підвищити результати розвитку гнучких навичок учнів можливо, якщо проводити виховні години, навіть дистанційно, використовувати театралізовану діяльність, працювати на освітніх платформах, що дозволяють створення групових віртуальних кабінетів для спілкування тощо.

Висновки. Підсумовуючи отримані результати, можемо стверджувати, що педагогам необхідно приділити значну увагу розвитку гнучких навичок дітей, залучати їх до комунікативної діяльності, вчити брати відповідальність за свої дії та вчинки, працювати над розвитком творчих здібностей, формувати вміння раціонально використовувати час тощо. Ефективними для цього можуть бути ділові ігри, сюжетно-рольові, ігри-драматизації чи інсценізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності. *Наукові записки: Збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вип. 3. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. С. 11-15.
2. Безверхий О.С. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Київ. 2021. 22 с.
3. Галузяк М., Холковська І. Педагогічна діагностика: курс лекцій. Вінниця. ТОВ «НІЛАН ЛТД». 2015. 155 с.
4. Демченко, О., Казьмірчук, Н., & Стахова, І. (2022). РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. *Professional Pedagogics*, 1(24), 91–101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
5. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume 1, May 27th-28th, 2022*. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>